

КОРИШЋЕЊЕ ИНТЕРНЕТА У ПРЕВОДИЛАЧКОЈ ПРАКСИ

Сажетак: У овом раду се дефинише превођење као вид говорне делатности и разматра се његова шема. Износе се практичне препоруке за коришћење Интернета приликом превођења текстова са руског на српски језик, које је аутор користио у његовој професионалној пракси.

Такође се наводе сајтови који могу помоћи у процесу превода (укључујући ту и проверу: правописа, места акцента у речима, значења речи иностраног порекла, глаголске рекције, синтагми, правилног писања имена и презимена познатих људи из одређене животне области и сл.).

Износи се мишљење да би се у догледној будућности могли појавити квалитетни преводачки програми са руског на српски језик и обратно, који би у себи садржали двојезичне (руско-српске и српско-руске) речнике и сами проналазали неопходну информацију из ширег контекста огромне и безграничне Интернет мреже.

Кључне речи: *Превод, Интернет, глаголска рекција, контекст, машински превод*

Превођење је специјална говорна делатност код које се уз очување плана садржине план израза, један језик замењује другим.¹ То је активност помоћу које се значење текста и поруке са једног језика преносе на други исто онако како је то аутор текста хтео. С једне стране то је једноставан процес, док је с друге веома сложен. Дobar превод подразумева да преводац поседује знање изворног језика, норме и културу тог језика, као и знање норми и културе језика на који се текст преводи.

Превођење се одвија по одређеној шеми. Преводац прво читањем изворног текста активира своје претходно знање из одређене области, језика из текста, затим нове речи и информације трансформише у одговарајућу схему. Активирањем претходног знања и додавањем нових информација онима које већ поседује, преводац се оспособљава да приступи превођењу. Суштина превођења састоји се у превођењу проблема који се налазе у тексту. На текс-

¹ Видети: Миодраг Сибиновић, *Оригинал и превод*, Увод у историју и теорију превођења, Београд, 1979; Мила Стојнић, *Неки методолошки проблеми превођења*, Живи језици, књига XXI, 1–4, Београд, 1979, стр. 13–24; Мила Стојнић, *О превођењу књижевног текста*, Сарајево, 1980; *Теорија и поетика превођења*, Зборник текстова, Приредио Љ. Рајић, Београд, 1981.

туалном нивоу преводаца аутоматски или интуитивно врши неку врсту конверзије, тј. граматику оригиналног текста претвара у преводне еквиваленте. Лексичке јединице се истовремено преводе у складу са контекстом. У основи је текст који се преводи, али при томе мозак оперише безбројним операцијама како би успешно превео изворни текст на други језик.

Приликом превођења са руског на српски језик Интернет је постао готово незамањив. Било која информација, која преводиоцу може затребати у току превођења, лако се проналази на Интернету.

У току превођења одређеног руског текста наилази се на већи или мањи број непознатих речи, у зависности од нивоа познавања језика и лексичког фонда који поседује преводац. Наилази се, на пример, на реч *жёлудь*. Могуће је копирати ту реч и убацили у поље претраживача или само откуцати ту реч у поље претраживача рускојезичног Интернета и пронаћи сајт са сликом или детаљним објашњењем тог појма. Могуће је и на самом почетку откуцати у прозору претраживача *жёлудь+ картинка (фотка)*. Након тога добија се понуда сајтова у којима се та реч среће са сликом појма. Када се отвори таква страница, на основу слике, лако се уочава да је то *жир*. Или да је *крыжовник* – огрозд, *кунжут* – сезам (сусам) и сл. То је једна врста експресног сликовитог и илустрованог руско-српског речника.

Постоје и двојезични сајтови, као (www.srpska.ru) и слични, на којима је могуће читати исти текст на српском и на руском језику. Веома је корисно да се чита на руском и преводи на српски, поготову што исправност превода може да се провери једним кликом миша. Касније може и да се чита у српској варијанти и да се преводи на руски језик и, наравно, опет је могуће лако проверити превод. На Интернету можемо пронаћи велики број таквих двојезичних сајтова.

Узмимо да нам није јасно значење фразеологизма *пустить красного петуха* из реченице: *Кулаки мстили колхозу: ночью они прокраслись на колхозный двор, где стоял скот, и пустили красного петуха.* (Харлицки 2002: 14)² У прозор претраживача рускојезичног Интернета можемо укуцати поменути фразеологизам. Интернет нам одмах нуди велики број страница на којима се он среће. Изабраћемо један од понуђених сајтова и лако долазимо до закључка да тај фразеологизам има значење *ЗАПАЛИТИ НЕШТО*. Исти је поступак и са другим фразеологизмима.

Уколико нам није познато место акцентовања било које руске речи, можемо консултовати портал *Писменост* (www.gramota.ru). У прозор за претрагу укуцаћемо руску реч и добити, поред осталих карактеристика и функција те речи, тачно место акцента у њој.

Приликом превођења са српског на руски језик Интернет има круцијалну улогу у добијању исправног превода. Задатак нам је, на пример, да преведемо следећи резиме са српског на руски језик³: Вера Стојчевска-Антић,

² Харлицки (2002): Харлицкий М.С., Фразеология в упражнениях: синонимия, антонимия, омонимия, многозначность. Практикум по фразеологии современного русского языка для иностранцев и российских студентов-филологов, Москва: Икар. - 40 стр.

³ Овде и у даљем тексту овог рада наводићемо примере резимеа у преводу аутора, Дејана

ВЕЗЕ МЕЃУ СРПСКИМ И МАКЕДОНСКИМ СЛАВИСТИМА. Доласком проф. др Владимира Мошина у бившу СФРЈ, славистичка делатност је добила врхунског представника. Његово присуство и резултати његовога рада дубоко су урезани у историју Старословенског института у Загребу, Народне библиотеке Србије у Београду и Старословенског института у Републици Македонији. Степен повезаности ових центара може се уочити у издвајању македонске редакције у *Опису рукописа Народне библиотеке Србије*, који су урадили Ј. Штављанин Ћорђевић, М. Гроздановић-Пајић и Л. Цернић. Димитрије Богдановић у *Каталогу ћирилских рукописа манастира Хиландара* издваја македонску редакцију. Драгољуб Драгојловић објављује више научних студија о средњовековној историји Македоније: о цару Самуилу, о Охридској књижевној школи, посебно о богумилству у Македонији.

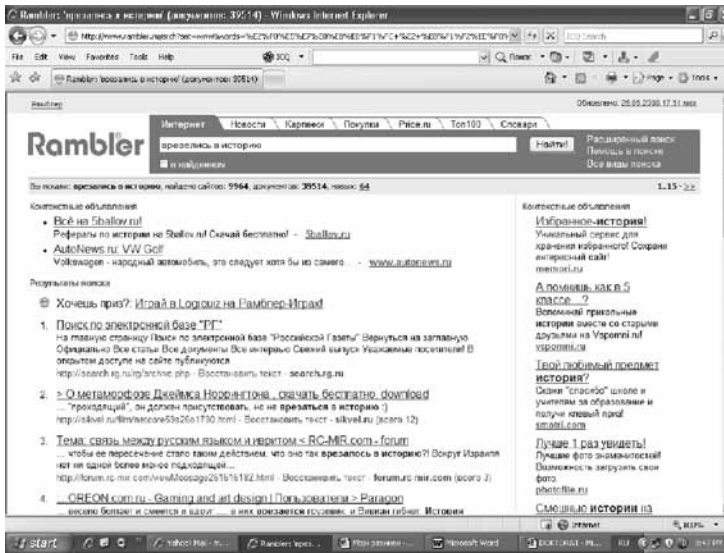
Преводимо текст на руски језик, а оно у шта нисмо сигурни како се пише на руском или како би требало превести на руски *болдујемо*, тј. посебно нагласимо специјалном функцијом подебљања⁴ (од енг. *bold* – подебљана, масна слова), са циљем да не заборавимо да се након завршеног превода осталог текста вратимо на то. Наравно да ће се код различитих преводаца разликовати подебљане речи и изрази, у зависности од њиховог предзнања.

Вера Стойчевска-Антич, СВЯЗИ МЕЖДУ СЕРБСКИМИ И МАКЕДОНСКИМИ СЛАВИСТАМИ. С приездом професора доктора Владимира Мошина в бившую СФРЮ, славистическая деятельность заполучила выдающегося представителя. Его присутствие и результаты его работы глубоко **врезались** в историю Старославянского института в Загребе, Народной библиотеки Сербии в Белграде и Старославянского института в Республике Македонии. Степень связи этих центров можно заметить в выделении македонской редакции в *Описании рукописей Народной библиотеки Сербии*, который сделали Й. Штавлянин Джёрджевич, М. Грозданович-Пайич и Л. Цернич. Димитрий Богданович в *Каталоге кириллических рукописей монастыря Хиландар* выделяет македонскую редакцию. Драгољуб Драгойлович объявил большое количество научных трудов о средневековой истории Македонии: о царе Самуиле, об Охридской литературной школе, в особенности о **богумильстве** в Македонии.

Уочљиво је да нам, у овом конкретном случају, није јасно како се на руском каже *дубоко су урезани у историју*, да морамо проверити да ли се *кириллических* пише са једним или са два л. Знамо да се покрет *богумилство* на руском пише са малим почетним словом, али да ли се и на руском каже *богумильство*? Па, кренимо редом. Речи ћемо проверавати на порталу *Писменост* (www.gramota.ru), а изразе на претраживачу (www.rambler.ru).

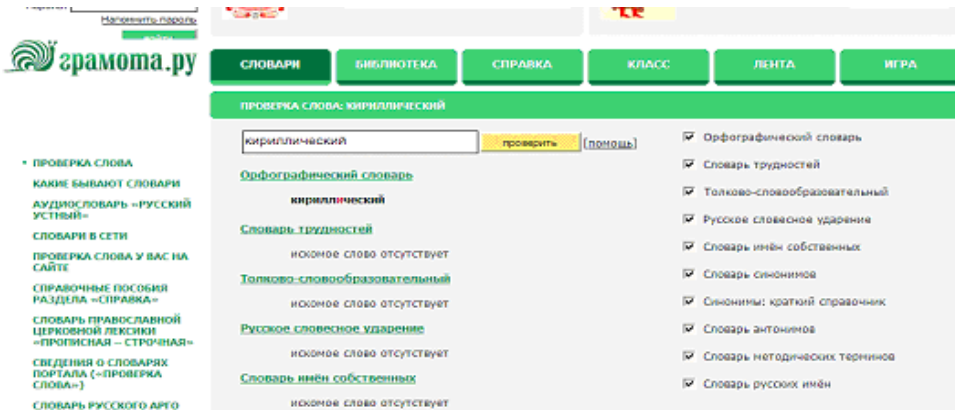
Марковића, а штампаних у књизи *Српско-македонске културне и књижевне везе*, Свен, Ниш: 2008 (Зборник реферата са међународне научне конференције одржане у Нишу од 15. до 17. новембра 2007).

⁴ Руски термин за ову функцију у текстуалном редактору пакета за оперативни систем је *Полужирный текст*.

Слика 1. Потврда постојања на *Рамблеру* руске синтагме *врезались в историю*.

Код превода са руског на српски језик и провере да ли израз (за који ми-слимо да смо га исправно превели, али у то нисмо потпуно сигурни) постоји у руском језику, проверу вршимо на претраживачу (www.rambler.ru). Водимо рачуна о томе да ли је страница на којој се среће тај израз меродавна и на укупан број страница на којима се среће тај израз. Што је већи број страница, то је сигурније да је тај израз фреквентан у руском језику и да је исправан.

Слика 2. Провера на порталу *Писменост* правописа придева *кириллический*.

У случају провере на порталу *Писменост* правописа именице *богумильство* претраживач нам јавља да таква реч у руском не постоји, али да постоји *богомильство*. Добијамо следеће њено значење: *Еретическое антифеодалное движение на Балканах в X–XVI вв., превратившееся в дальнейшем в секту, которая отвергала христианскую церковь с ее таинствами, пропо-*

ведовала дуализм, аскетизм и имущественное равенство. Сада смо сигурни у превод. Након извршених исправки, имамо следећи превод:

С приездом професора доктора Владимира Мошина в бывшую СФРЮ, славистическая деятельность заполучила выдающегося представителя. Его присутствие и результаты его работы глубоко врезались в историю Старославянского института в Загребе, Народной библиотеки Сербии в Белграде и Старославянского института в Республике Македонији. Степень связи этих центров можно заметить в выделении македонской редакцији в *Описанији рукописей Народной библиотеки Сербии*, который сделали Й. Штавлианин Дждерджевич, М. Грозданович-Пайич и Л. Цернич. Димитрий Богданович в *Каталоге кириллических рукописей монастыря Хиландар* выделяет македонскую редакцију. Драгољуб Драгойлович объявил большое количество научных трудов о средневековой истории Македонији: о царе Самуиле, об Охридской литературной школе, в особенности о богомилстве в Македонији.

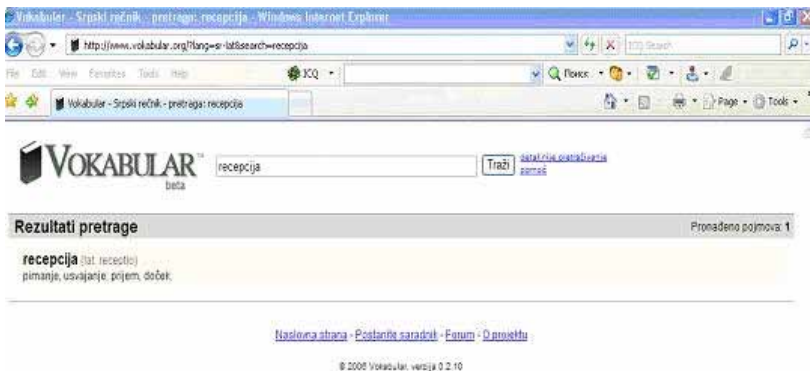
Исти је случај и са следећим резимеом: Илија Велев, МАКЕДОНСКО РУКОПИСНО КЊИЖЕВНО НАСЛЕЂЕ У КОСОВСКИМ МАНАСТИРСКИМ БИБЛИОТЕКАМА У СВЕТЛУ СРПСКО-МАКЕДОНСКИХ ИСТОРИЈСКО-КЊИЖЕВНИХ ВЕЗА. У раду се саопштава о писаним споменицима македонских средњовековних књижевника који су боравили на Косову или о рукописима донесеним из неког македонског средњовековног скрипторијума и служили као узор за преписивање других споменика. Средњовековне везе између македонских и српских преписивачких центара кретале су се у оба правца. Као посебан пример могу послужити познати књижевници из четрнаестог и петнаестог века Исаија Серски и Владислав Граматик, који су своја књижевна искуства стицали на тлу Македоније, а сами потичу са Косова. На тај начин стиче се реална историјска представа о књижевној и културној имплементацији српске и македонске књижевне традиције, реализоване преко косовског простора. Преводимо резиме са српског на руски и добијамо: Илья Велев, МАКЕДОНСКОЕ РУКОПИСНОЕ ЛИТЕРАТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ В КОСОВСКИХ **МОНАСТЫРСКИХ** БИБЛИОТЕКАХ В СВЕТЕ СЕРБСКО-МАКЕДОНСКИХ ИСТОРИЧЕСКИ-ЛИТЕРАТУРНЫХ СВЯЗЕЙ. В работе сообщается о письменных памятниках македонских средневековых писателей которые посещали Косово или о рукописях, привезённых из какого-то македонского средневекового **скрипториума** и служили образцами для переписывания других памятников. Средневековые связи между македонскими и сербскими **переписывательными** центрами происходили в обоих направлениях. В качестве отдельного примера могут являться знаменитые писатели из четырнадцатого и пятнадцатого веков Исаия Серски и Владислав Граматик, которые набирали свой литературный опыт на просторах Македонији, а родом они с Косова. Таким образом получается реальное историческое представление о литературной и культурной имплементации сербской и македонской литературной традиции, реализованной через косовское пространство.

На шта се овде мора обратити посебна пажња? Да ли се реч **монастырских** пише са или без меког знака? Постоји ли у руском реч **скрипториум**? Да ли у руском језику постоји израз **переписывательные центры**? На порталу *Писменост*

нисмо нашли реч *скрипториум*, нити су нам понуђене сличне речи како би проверили њихово значење. На *Рамблеру* смо добили 462 сајта и 6042 документа са тим појмом. Претраживши детаљно странице, дошли смо до закључка да реч одговара траженој. На порталу *Писменост* видели смо да постоји и реч *скрипторий*. Такође, на порталу *Писменост* потврђујемо да се *монастырски* пише без меког знака.

Већ на основу до сада реченог можемо закључити приближан алгоритам радњи приликом превођења са руског на српски језик уз коришћење Интернета: уколико знамо како се каже, али нисмо сигурни како се пише руска реч, онда прво идемо на страницу портала *Писменост* (www.gramota.ru) и тражимо ту реч; у случају да је тамо не налазимо, онда идемо на неки од руских Интернет претраживача, на пример (www.rambler.ru), куцамо на том сајту у прозор за претрагу реч која нас интересује; ако је налазимо на великом броју сајтова и уколико је употребљена управо у значењу које нам је потребно (што значи да проверамо њено значење из контекста), онда је можемо искористити у преводу.

Приликом превода може се десити да не познајемо право значење речи иностраног порекла у српском језику. То се лако проверава на сајту (www.vokabular.org):

Слика 3. Провера значења речи иностраног порекла у српском језику на сајту *Вокабулар*.

Следећи превод резимеа са српског на руски језик: Максим Каранфиловски, СЕРБСКИЙ ЯЗЫК В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ РЕСПУБЛИКИ МАКЕДОНИИ. В образовательной системе Республики Македонии сербский язык присутствует и после 1944 года в статусе служебного, обязательного языка для учеников основных школ до середины восьмидесятых годов двадцатого века. В высшем образовании присутствует на различных уровнях в преподавании на Философском, то есть Филологическом факультете во **Скопье**. С 2006 года вводится полная образовательная программа для изучения сербского языка продолжительностью в восемь семестров. В данном приложении представлена программа данного обучения.

Да ли се овако пише *Скопље* на руском језику? Портал *Писменост* нам то потврђује преко речника личних имена. Како бисмо даље проверили да ли се

баш ради о главном граду Македоније укуцаћемо у *Рамблеру* на руском *столица Македонији*. Већ на самом почетку претраге под редним бројем један добијемо *Столица Македонији Скопје*. Значи да смо тачно превели назив града.

Следећи превод резимеа са српског на руски језик: Науме Радичевски, МАКЕДОНЦИ У УСТАНИЧКОЈ СРБИЈИ, ПРЕДСТАВНИЦИ СРПСКОГ ПАТРИЈАРХАЛНОГ РОМАНТИЗМА О МАКЕДОНИЈИ И МАКЕДОНЦИМА. У наслову се одмах питамо како би превели придев *устаничка*: „*Восстанческая или Повстанческая Сербия?*“. Потражићемо и једну и другу синтагму на претраживачу рускојезичног Интернета. На Интернету постоји 19 пута више употребљених докумената са синтагмом *ПОВСТАНЧЕСКАЯ СЕРБИЈА*.

Текст резимеа: Насловом најављен као двоструко заснован, овај прилог најпре региструје нека сазнања о учешћу Македонаца у Првом и Другом српском устанку као и у друштвено-политичком животу Србије у првој четвртини деветнаестог века. Основна преокупација аутора, међутим, су интересовања српских књижевника тога периода за македонске теме и виђене Македонце у тадашњој Србији. У том смислу доминантан предмет опсервација аутора овога текста су нека историографско-белетристичка дела великог реформатора Вука Стефановића Караџића, поезија и историографска дела Симе Милутиновића Сарајлије као и мемоари проте Матеје Ненадовића и Нићифора Нинковића.

Превешћемо сада наслов и резиме на руски језик. Могуће је и да се двоумимо и да ли се, можда, на руском каже *интересования писателей?* Претрага на порталу *Писменост* даје нам до знања да постоји само реч *интерес*. Гледамо даље. Нисмо сигурни каква је реакција у руском језику код израза: **интересовања српских књижевника тога периода за македонске теме**. Због тога максимално скрађујемо реченицу до следеће: *Интересы писателей тематикой*. На *Рамблеру* ћемо то и укуцати, а добијемо око 300000 сајтова са исправним изразом који у себи садржи предлог **к** за датив: **интерес писателей к тематике**.

Слика 4. Потврда постојања на *Рамблеру* руске синтаксичке везе речи *интерес писателей к тематике*.

Пошто смо помоћу Интернета разрешили сва спорна питања у вези са преводом поменутог текста са српског на руски језик, добили смо и коначан превод: МАКЕДОНЦИ В ПОВСТАНЧЕСКОЙ СЕРБИИ, ПРЕДСТАВИТЕЛИ СЕРБСКОГО ПАТРИАРХАЛЬНОГО РОМАНТИЗМА О МАКЕДОНИИ И МАКЕДОНЦАХ. Название уведомляет о двойной обоснованности, а данное приложение в первую очередь регистрирует определённые сознания об участии македонцев в Первом и Втором сербском восстании и в общественно-политической жизни Сербии в первой четверти девятнадцатого века. Основным предметом увлечения автора, однако, были **интересы сербских писателей этого периода к македонской тематике** и выдающимся македонцам в тогдашней Сербии. В этом смысле доминирующим предметом обсерваций автора данного текста являются определённые историографически-беллетристические произведения знаменитого реформатора Вука Стефановича Караджича, поэзия и историографические произведения Симы Милутиновича Сарайлии, а также и мемуары протоиерея Матея Ненадовича и Ничифора Нинковича.

И последњи превод са српског језика на руски кратког апстракта:

Др Зоран Т. Јовановић, Београд. *Апстракт*: Јосиф Срдановић, глумац и редитељ поставио је у Скопском позоришту, у периоду између Два светска рата, шест дела македонских драматичара (Антон Панава, Васиља Иљоског и Риста Крла) на дијалекту, како се тада звао некодификовани македонски језик.

Д-р Зоран Т. Јованович, Белград. *Апстракт*: Иосиф Срданович, актёр и режиссёр **поставил в Скопском театре, в периоде между двумя мировыми войнами**, шесть спектаклей македонских драматургов (Антон Панава, Василия Иљоского и Риста Крла) на диалекте, как тогда назывался некодифицированный македонский язык.

Проверавамо на сајту *Рамблера* „в Скопском театре“ како би видели да ли се среће у том облику на руском језику и уверавамо се да се среће. Некоме можда неће бити јасно да ли треба превести *шесть спектакля* или *шесть спектаклей*? Потврда постојања руске синтаксичке везе речи *поставил шесть спектаклей* добија се за неколико секунди помоћу *Рамблер* претраживача.

И у овом случају смо, што обавезно и препоручујемо, приликом превода проверавали исправно писање имена и презимена познатих људи из одређене животне области (у овом случају из позоришног живота и културе). Ако су заиста познати, онда их сигурно има на руском Интернету у изворној руској варијанти (ако је реч о руским именима и презименима), или у правилној руској транскрипцији (ако се ради о страним за Русе именима и презименима).

Одавно се говори о машинском превођењу. Данас постоје аутоматизовани преводни вишејезични речници који подржавају рад и на Интернету, односно имају могућности подршке рада у HTML⁵ документима Интернета.

⁵ HTML (скраћеница од енг. *HyperText Markup Language* – језик за означавање хипертекста) је формат који се користи на веб страницама, а употребљава мултимедијалне технике како би олакшао претраживање Интернета.

Преводи и читавих страница текста са руског на српски језик и обратно, за сада, нису баш савршени. Сматрамо да би се у догледној будућности могли појавити квалитетни преводилачки програми са руског на српски и са српског на руски језик који би радили на оваквом принципу. Помоћу уграђеног двојезичног речника (руско-српског и српско-руског), речника фразеологијама и других у ту сврху корисних речника, свака реч би се преводила посебно, а у ситуацијама када програм не налази одређене речи или изразе у речницима, претраживао би се Интернет (јер сувише мало има онога што већ није речено и написано). Вађењем из контекста језика са кога преводимо свака реч, израз или целокупна реченица уклапала би се у граматичка правила језика на који преводимо. Интернет би у том случају имао улогу удаљене базе података. За све то није потребно неко ново и посебно знање, али овде се ради о мукотрпном и досадном послу који се састоји од убацивања текстуалног речника у електронски облик, задавања смерница и инструкција програму на којим адресама да тражи податке и описивања детаљног поступка шта и на који начин би требало радити. Наравно, следећи корак у свему томе био би програмирање претраживања на Интернету.

Дејан Марковић

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРНЕТА В ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ

Абстрактный: В этой работе дается определение перевода как вида речевой деятельности и рассматривается его схема. Даются практические рекомендации по использованию Интернета в переводе текстов с русского языка на сербский, использованные автором в его профессиональной практике.

Также представлены Интернет сайты, которые могут помочь в процессе перевода (в том числе проверка: правописания, ударений в словах, значений иноязычных слов, глагольного управления, словосочетаний, написания имен и фамилий знаменитых людей из определенной области жизни и пр.).

Выносится предположение, что в скором будущем могут появиться качественные переводческие программы с русского языка на сербский и наоборот, сочетающие в себе различные двуязычные (руско-сербские и сербско-русские) словари и черпающие необходимую информацию из широкого контекста огромной и безграничной сети Интернет.

Ключевые слова: перевод, Интернет, глагольное управление, контекст, машинный перевод.